

Miscelaneea

DICȚIONAR ISTORIC. DIPLOMAȚI ROMÂNI ÎN EVUL MEDIU *

PETRU DEMETRU POPESCU

Activitatea diplomatică s-a manifestat încă din antichitate. Fiind modalitatea de exprimare a politicii externe, a relațiilor dintre state, o întâlnim prezentă în forme mai mult sau mai puțin evoluat în politica marilor imperii ale antichității și ale evului mediu. Imperiul Bizantin mai ales a cunoscut o activitate diplomatică remarcabilă. Rămâne să răspundem la următoarea întrebare: istoria românilor a cunoscut în antichitate și în evul mediu o diplomație, diplomați și deci și o istorie a diplomației? Trebuie făcută de la început demarcația dintre simpli soli (trimiși) și diplomații de profesie, care fac parte dintr-o instituție corespunzătoare. Solul are misiunea de transmitător al unui mesaj și calitatea lui încetează odată cu îndeplinirea misiunii. Deosebit de simplul sol, diplomatul prezintă anumite virtuți pentru a adăuga la simpla acțiune de transmitere propria sa viziune și spirit creator în îndeplinirea misiunii: dă dovadă de tact, bun simț, fantezie, posedă arta oratoriei și a convingerii etc. Socotim că în această accepție, diplomația noastră a cunoscut în antichitate și în cea mai mare parte a evului mediu simple solii: Acornion, trimis al lui Burebista pe lângă Cnaeus Pompeius la Heraklea Lynkestis în preajma bătăliei de la Pharsalus (48 î.e.n.); solul lui Basarab (de fapt anonim) la Carol Robert de Anjou; solii lui Vlad Țepeș la sultan etc. E drept că în această vreme au existat și soli de excepție cum ar fi Ioan Țamblac, solul lui Ștefan cel Mare la dogele Venetiei. Conchidem că putem vorbi de diplomați de profesie cam din secolul al XVII-lea și îndeosebi în epocile de glorie ale lui Constantin Brîncoveanu și Dimitrie Cantemir.

BĂLĂCEANU CONSTANTIN aga. Făcea parte din vechea familie boierească a Bălăcenilor. Tatăl său, Badea Bălăceanu-Ușurelul se evidențiază sub Constantin Șerban Basarab și devine conte al Imperiului habsburgic. Prin căsătoria cu Maria, C. Bălăceanu devine ginerele lui Șerban Cantacuzino. Capabil, înzestrat cu o fină inteligență, bun luptător, era în același timp ros de ambițiile măririi și chiar de dorința de a domni. Devine, ca și părintele său, conte al Imperiului habsburgic. În 1688 este trimis de Șerban Cantacuzino în fruntea unei solii la Viena și găsește momentul cel mai potrivit de a căpăta și mai mult încrederea împăratului și a închina țara imperialilor. Află pe drum de moartea lui Șerban Cantacuzino dar și de urcarea în scaun a lui Constantin Brîncoveanu. Refuză colaborarea cu solia trimisă de Brîncoveanu pe urmele sale și deci refuză să se supună politicii noului

* NOTA: Prezentul dicționar istoric nu este complet. El are în vedere doar câteva personalități remarcabile. Din lipsă de spațiu nu privește și activitatea domnitorilor diplomați care au patronat activitatea diplomatică. Din același motiv sînt prezentați doar conducătorii soliiilor. Lipsesc mulți alții care ar fi meritat o mai mare atenție: Udriște Năsturel, Neculai Milescu Spătarul. Mihai Cantacuzino, frații Buzești, Ion Caraman, Iohannes Tatar (Ion Tătarul), Avram din Banila etc. Cu alt prilej vom completa dicționarul nostru selectiv.

domnitor. Anii 1688—1690 îl găsim în plină activitate diplomatică, fie sprijinind pe văduva și fiul lui Șerban Cantacuzino împotriva lui Brîncoveanu, fie încercînd să-l discrediteze pe Brîncoveanu în fața imperialilor și a mării tensiunea dintre curtea de la Viena și cea de la București. În fapt, acțiunile lui Bălăceanu urmăreau să anihileze strădaniile lui Brîncoveanu de a menține un echilibru în raportul de forțe extern în favoarea Țării Românești. Pe această linie se va împrietenii cu generalul Donat Heissler. Înfruntarea neconținută a relațiilor lui Brîncoveanu cu imperialii va conduce, după cum se știe, la lupta de la Zărnești (1690). Aflat alături de imperiali, aga Constantin Bălăceanu cade în luptă.

CANTACUZINO CONSTANTIN stolnicul. A fost cel mai de seamă cărturar și cel mai abil și complex diplomat de la sfîrșitul secolului al XVII-lea. Făcînd studiile la vestita școală din Padova, avînd ca profesori străluciți umaniști precum Enea Silvio Piccolomini, capătă o concepție avansată despre lume și viață dar își însușește și stilul italian al diplomației, viziunea largă în relațiile dintre state și modul cum trebuiesc conduse firele diplomației. Trece ușor de la teorie la practică, împletește spiritul romantic cu cel realist, vizionar și novator. Nu aleargă după glorie dar o culege la tot pasul atunci cînd i se oferă. Slujește idealurilor de independență ale românilor sub fratele său Șerban, sub nepotul său Constantin Brîncoveanu și chiar sub fiul său Ștefan. Timp de 38 de ani nu se subordonează niciodată acestora ci își păstrează independența în gîndire și acțiuni. În *Revoluțiile Valahiei*, Anton Maria del Chiaro arată că Stolnicul „dirija corespondența domnului cu suveranii creștini și avea în grijă pe secretarii pentru limbile italiană, latină, germană, polonă, greacă și turcă”. Era un perfect cunoscător al situației internaționale. Se informa fie din presa occidentală pe care o primea cu regularitate prin Viena, fie prin informatorii săi, demnitari străini dar cu care avea afinități de cultură ori chiar relații de prietenie. Astfel de oameni au fost: Alexandru Mavrocordat pentru problemele constantinopolitane, contele Ferdinand Luigi de Marsigli și contele Mikes ca și alte personalități politice din Imperiul habsburgic pentru probleme vieneze, cancelarii F. A. Golovin și A. G. Golovkin pentru treburile rusești; pentru problemele generale ale relațiilor cu Orientul i-a folosit pe patriarhii Ierusalimului, Dositei și Hrisant Notara, veniți în cîteva rînduri la București; negustori aparținînd Companiei grecești din Brașov, cît și atîți alți ambasadori. O dovedește corespondența lui cu lordul Paget, ambasadorul englez la Constantinopol. Nu a rămas nici în afara însemnărilor nepotului său din „Foletul novel” pe care cunoscîndu-le, a putut trage unele concluzii privind măsurile ce se impuneau la un moment dat în cursul problemelor diplomatice.

CÎRJĂ LUCA. A fost unul din cei mai înzestrați diplomați români ai evului mediu. La 1509 se afla prizonier în Polonia. În 1518, la 4 mai, încheie în numele lui Ștefăniță Vodă un tratat cu regele Poloniei iar la 7 august 1519 o convenție de frontieră. În documentele vremii Luca Cîrjă e denumit „nobilis orator et officialis magnifici domini Stephani Waiewodae Terrae Moldaviensis”. În această calitate el conduce în decembrie 1522 o solie la Cracovia pentru a înfățișa regelui Sigismund Jagello momentul greu pentru Europa de răsărit față de invazia otomană ce se anunța. Era un ultim efort prin care Ștefăniță ridica stindardul antiotoman să ralieze la coaliție țările răsăritene. Luca Cîrjă purta mesajul de

a-i reaminti mai întâi regelui polon repetatele acțiuni ale Moldovei pentru zădărnicierea ofensivei otomane. Mesajul lui Ștefăniță prin Luca Cîrjă era un ultim avertisment cînd încă se mai putea întreprinde ceva. De fapt acțiuni asemănătoare a mai întreprins Ștefăniță. În 1522 sangeacul Silistrei n-a primit îngăduința de trecere prin Moldova spre Polonia deoarece „noi avem pace și prietenie cu regele Poloniei”. În fața intervenției turcești Ștefăniță trimitea la Stambul o ambasadă a vornicului Iurie reușind prin pledoarii și „daruri la patru pași” (adică multe) să obțină destituirea sangeacului. Iar la 1525, după căderea Severinului și Orșovei, Ștefăniță trimite la Buda pe Antonie paharnicul și pe Teodor pentru a-l informa pe regele Ungariei cu privire la marea invazie otomană ce va avea ca finalitate bătălia de la Mohaci (1526).

CORBEA DAVID. S-a născut în Scheii Brașovului, vechi centru de tradiție și cultură românească unde tatăl său, Ion sin Florei gocimanul (dascălul), s-a străduit să dea o educație aleasă fiilor săi, David, Teodor și Matei. Acesta i-a învățat carte dar și școala vieții, i-a crescut în spiritul dragostei față de pămîntul străbun și al urii față de cîmpopitori. La 1688 imperialii au pătruns în Transilvania începîndu-și politica de jaf și opresiune. Timp de doi ani (1688—1690) frații Corbea trăiesc sub ocupația imperialilor. La 1690, trec munții la curtea lui Brîncoveanu. La început David Corbea este ceaș (funcție militară), pe lângă Mihai Spătarul. Pe măsură însă ce voievodul îi cunoaște virtuțile, îi încredințează misiuni diplomatice de mare însemnătate pentru destinele țării. David Corbea se dovedește la înălțimea încrederii suveranului său, probează în practică faptul că nu e un simplu sol ci un diplomat cu inițiativă, cu clarviziune, cu înțelegerea conjuncturii externe în care se aflau românii la acea dată. La 1698 este trimis de domnitor la Varșovia, la încoronarea regelui Poloniei, August al II-lea, Brîncoveanu voia să evite prin aceasta o eventuală expansiune a Poloniei înspre români. Desfășurarea soliei o aflăm cu lux de amănunte din „Însemnare pentru solia mai marelui meu frate David Corbea”, aparținînd lui Teodor Corbea. Cea mai importantă misiune este însă trimiterea lui la Moscova în anul 1700, la țarul Petru cel Mare, în vederea mijlocirii unei alianțe împotriva Imperiului otoman. În acest an Corbea îl va însoți de fapt pe un alt diplomat însemnat al epocii brîncovenești, Gheorghe Castriotul. Dovedindu-se priceput, va deveni titularul soliei la Moscova, unde va fi înlocuit temporar de Teodor Corbea. Petru cel Mare va fi la rîndul lui încîntat de virtuțile diplomatice ale lui David Corbea și îi va încredința o misiune pe lângă Francisc Rákóczy II, conducătorul răscoalei anti-habsburgice din Ungaria și Transilvania. În toate grelele situații în care s-a aflat, David Corbea a știut, cu pricepere și talent, cu mare capacitate intelectuală să-și îndeplinească misiunile încredințate. Este unul din pionierii diplomației românești din pragul epocii moderne, alături de Neculai Milescu Spătarul.

COSTIN MIRON. Marele cronicar s-a dovedit și un iscusit diplomat. Poate că se apropie cel mai mult de Dimitrie Cantemir în activitatea de apărare a drepturilor românilor la independență și unitate cu ajutorul scrisului. Aceasta nu uită s-o facă nici în *De neamul moldovenilor din ce țară a ieșit strămoșii lor* ca și în *Cronica polonă* și *Poema polonă*. Actele sale diplomatice izvorăsc din cultură și din talentul său de scriitor, dintr-un fierbinte patriotism dar și dintr-un spirit realist care îi impune să fie prudent. Poate că această prudență se citește în

sentința sa de notorietate : „Nu sînt vremile sub om, ci bietul om sub vremi” dar mai cu seamă în admirabilul răspuns ce-l dă vizirului Ahmed Küprülü după ce otomanii luaseră Camenița : „Sîntem noi moldovenii bucuroși să se lătească împărăția în toate părțile cît de mult, iară preste țara noastră nu ne pare bine să se lătească”. Principalele lui misiuni au fost : în 1653 merge în misiune la starostele de la Camenița, în 1657 la Constantin Serban, domnul Țării Românești, în 1661 la curtea regelui Poloniei, Ioan Cazimir, în 1674 din nou în Polonia la hatmanul Sobieski, apoi la Constantinopol de unde revine în Polonia etc.

HERESCU MANEA ROMAN. În decembrie 1389 Mircea cel Bătrîn trimite în orașul polon Radom o solie condusă de Manea Roman Herescu. Solia a fost asistată de panul Drăgoi, reprezentantul lui Petru Vodă al Moldovei. Solii sînt numiți „ambasadorii ilustrului principe, domnului Mircea, voievodul transalpin”. Ambasadorii munteni, investiți cu depline puteri au încheiat, în condiții de deplină egalitate, „un tratat de prietenie, spre a fi păstrat de ambele părți pentru totdeauna, inviolabil și a fi ținut nestrămutat...” Mircea se obliga să acorde ajutor la cerere, regelui polon, cu toată puterea sa, față „de o expediție sau un atac al regelui Ungariei sau al vasalilor săi sau al oricăror supuși ai săi...”. Prin alianța defensivă cu regele Poloniei și al Lituaniei, Vladislav II, Mircea stabilea un nou echilibru de forțe, deci și premiza pentru o apropiere treptată de Sigismund. Dovadă că la 17 martie 1390, la două luni după ce avusese loc ratificarea, la Suceava, Manea Roman Herescu și Radul Gadchi investiți de Mircea cu deplina lui autoritate, au convenit, cu Guervario de Dalewic și Benkone de Zabokruc, ambasadori plenipotențieri ai regelui Poloniei. La 6 iulie 1391 Mircea reînnoiește tratatul prin solii săi Manea și Voicu trimiși în acest sens la Liov.

MIHALCEA BANUL (CARAGEA). Grec de origine, din insula Chios. După cum notează cronicarii habsburgi era „de naștere obscură și crescut în lumea de rînd”. A avut o copilărie chinuită. Intrînd în legătură cu boierii români s-a stabilit în Muntenia. Îl întîlnim la curtea lui Petru Cercel și în divanul lui Mihnea Turcitul. La 1594 e amintit în hrisoave ca „fost mare ban”. În 1596 este mare ban al Craiovei. Banul Mihalcea va fi om de încredere al lui Mihai și își va lega idealurile de luptă și viață cu acesta. Și, ca și acesta, unea în chip fericit cele două virtuți : geniul strategului și iscusința diplomatului. Va fi prieten cu Radu clucerul Buzescu și Preda stolnicul Buzescu, cu Baba Novac și cu Radu Calomfirescu. La 29 noiembrie 1599 Mihai, care intrase victorios în Alba-Iulia, îl trimite pe Mihalcea banul în fruntea unei solii spre Viena și Praga, la Rudolf al II-lea. Mihalcea era însoțit de Stoica vistierul. Întrucît solia se petrecea după răsuna-torele victorii de la Călugăreni, Giurgiu și Șelimbăr și intrarea glorioasă a lui Mihai în Alba-Iulia, solia trebuia să ducă tratative cu împăratul privind soarta politică și diplomatică a țării cîștigată pe cîmpul de luptă. Cîteva antecedente : în 1595, împreună cu căpitanul Samoil, banul Mihalcea avusese prima misiune la împărat dar Sigismund Báthory întorsese solia din drum socotindu-l pe Mihai vasalul său și deci fără drept de a trata direct cu împăratul. În 1597, împreună cu sasul Marcus Schunckabunk din Brașov, Mihalcea dusesese o scrisoare la arhiducele Maximilian, care se afla cu trupele în apropiere de Transilvania. Apoi plecase spre Praga unde la 12 februarie se întîlnise cu împăratul. Mihalcea fusese prezent și la Tîrgoviște în vara anului 1598 cînd solii imperiali semnaseră un

tratat de prietenie cu Mihai și pe care își așezase și el semnătura. Prezența banului Mihalcea e semnalată și în grădinile palatului domnesc din Tîrgoviște unde solii imperiali Pezzen și Szuhai purtaseră discuții prin intermediul interpretului lui Mihai, Ioan Raț. La 26 iunie 1599 Mihalcea împreună cu alți boieri semna actul de jurămint față de Andrei Báthory în urma căruia solii lui Mihai printre care Stoica vistierul putuseră ajunge nestingheriți la Praga. La 29 noiembrie 1599 Mihalcea banul pleacă spre Viena. La sosirea în Viena îl întâlnește pe Petru Armeanul, trimisul lui Mihai pentru a-i vesti împăratului Rudolf al II-lea victoria de la Șelimbăr. Dar în Petru Armeanul, banul Mihalcea nu avea încredere, fapt care se va confirma mai târziu. Audiența la împărat a avut loc însă la 11 ianuarie la Praga, unde venise monarhul. Între banul Mihalcea și Mihai însă, dușmanii de tot soiul, ce l-au înconjurat pe domnitorul român, au căutat să semene neînțelegeri și să așeze o barieră. Mihai a trimis chiar pe urmele banului Mihalcea pe Gheorghe Raț și apoi pe Pantazi, care îl însoțea de fapt pe trimisul imperial Carlo Magno. Banul Mihalcea și-a îndeplinit cu credință misiunea încredințată de Mihai și, când s-au reîntîlnit, voievodul a putut să se convingă de loialitatea sfetnicului său. Și atunci când Mihai a fost ucis mișelește pe cîmpia de la Turda, aceeași soartă a fost împărtășită și de credinciosul său Mihalcea banul.

NOROCEA IVAN (IOAN). Boierul Ivan Noroceă din Pitești a desfășurat o intensă activitate politică și diplomatică în toate cele trei țări românești, în ajunul unuia din cele mai însemnate evenimente din istoria românilor, unirea de la 1600 realizată sub conducerea lui Mihai Viteazul. Ia parte la luptele feudale interne și colaborează mai întîi cu domnitorii care au avut orientare spre Poartă (Pătrașcu cel Bun), Mircea Ciobanu, Petru cel Tânăr în Țara Românească, Petru Șchiopul în Moldova, Cristofor Báthory în Transilvania), iar mai târziu se situează alături de domni în lupta antiotomană: Mihai Viteazul în Muntenia, Aron-Vodă în Moldova, Sigismund Báthory în Transilvania. În 27 iunie 1559 e trimis de Mircea Ciobanu în misiune la Alba Iulia. Ivan Noroceă trebuia să înștiințeze curtea de la Alba Iulia cu privire la proiectele turcilor în regiunile de sud-vest ale Transilvaniei. Mircea Ciobanul își continua astfel apropierea de imperiali, care în 1553 îi atrăsesse mazilirea. Logofătul Ivan Noroceă a dovedit cu acest prilej multă abilitate în tot ceea ce a întreprins. În domnia lui Petru cel Tânăr și a Doamnei Chiajna, tînărul domn îl socotește „întîiul sfetnic, mai mult, din casa domniei mele”. În 1560 — așa cum reiese din „Socotelile Brașovului” — Ivan Noroceă, postelnic de astă dată, trece prin Brașov într-o misiune diplomatică. În timpul lui Alexandru II Mircea va fugi în Transilvania împreună cu fratele său Grigore Pribeagul și mulți alți boieri. E omul de încredere al Báthoreștilor. Aici, împreună cu fratele său au un rol important în luptele care se duceau între Ștefan Báthory și partida filogermană reprezentată de Gaspar Bekes. Această luptă se termină cu victoria lui Báthory care îl dăruiește pe Ivan Noroceă cu moșia Cetea. În zilele domniei lui Mihnea Vodă se întoarce în Țara Românească și, în numele acestuia, merge des în Transilvania pentru a strînge legăturile dintre cele două țări românești. Aici colaborează cu personalități ale vieții politice și diplomației: Petru Rátz, pe care îl cunoscuse încă din timpul lui Pătrașcu cel Bun cînd Rátz venise la București, italianul Fabio Genga, demnitar la curtea de la Alba-Iulia,

Ștefan Bodoni, un alt însemnat demnitar. Prin intermediul lui Petru Rátz, Ivan Noroceă va merge la Constantinopol și apoi va intra în tratative cu domnitorul Petru Șchiopul. Se deschide o nouă etapă în activitatea lui Ivan Noroceă, și anume cea desfășurată în Moldova: 1589—1593. Prin nunta de la Tecuci, Vlad, nepot al lui Petru Șchiopul dar și al lui Mihnea Turcitul ia în căsătorie pe fiica lui Noroceă, Velica. În tot acest timp ocupă însemnate dregătorii și merge în Transilvania ca trimis al lui Petru Șchiopul. După 1591, sub Aron Vodă este vornic al Țării de Sus a Moldovei. În 1593 îl aflăm din nou în Transilvania unde are un rol din cele mai importante în sfărîmarea de către Sigismund Báthory a opoziției partidei filogermane care urmărea răsturnarea lui Sigismund în favoarea lui Balthasar Báthory. În 1594 trece în Țara Românească unde devine prim sfetnic al lui Mihai Viteazul. Este ultima și cea mai importantă etapă din activitatea lui Ivan Noroceă, mare vornic. El pune în slujba cauzei conduse de Mihai experiența și priceperea sa cît și cercul de rude și prieteni pe care Mihai se va sprijini și după moartea acestui credincios slujitor. Nu se cunosc împrejurările morții sale dar ultima mențiune documentară este din 3 februarie 1597. Aprecierea activității lui Ivan Noroceă se poate sintetiza în ideea că el s-a ridicat pe linia intereselor generale ale celor trei țări românești.

POPESCU RADU. Cronicarul Radu Popescu, pe lîngă activitatea sa înscrisă în cultura românească s-a dovedit și un capabil diplomat. Deși făcea parte din curentul ostil lui Brîncoveanu, acesta îl trimite în misiune diplomatică la Brașov pentru a duce tratative cu generalul Donat Heissler. Scopul misiunii era de a determina pe general să nu treacă dincoace de munți cu trupele în Muntenia. Radu Popescu s-a dovedit atunci credincios lui Brîncoveanu deoarece misiunea sa servea mai presus de toate interesele țării. Dar generalul Heissler avea cuvînt de ordine din partea împăratului să nu ajungă la înțelegere cu Brîncoveanu. El sabotează planul unei posibile înțelegeri. Radu Popescu își dovedește virtuțile de diplomat dînd riposta cuvenită la acuzațiile privind solia lui Brîncoveanu pe urmele celei a lui Șerban Cantacuzino. El lămurește scopul noii solii și îl încredințează pe general de lealitatea domnului român, ca la rîndul lui generalul să transmită împăratului bunele intenții ale lui Brîncoveanu. După cum se știe însă, solia lui Radu Popescu era clădită pe nisip atîta timp cît planurile imperiale de cîmpire erau întocmite.

TAUTU IOAN. Strălucit diplomat afirmat încă din vremea lui Ștefan cel Mare. În 1475 îl aflăm în calitate de logofăt. În 1497 Tăutu conduce solia către Ioan Albert menită să oprească invazia trupelor polone în Moldova. Pentru aceasta este internat la Lemberg. În 1506, Bogdan îl trimite la Lublin, la regele Alexandru al Poloniei. La 17 februarie 1506 Tăutu semnează cu regele Alexandru un contract preliminar de căsătorie (e vorba de căsătoria lui Bogdan cu Elisabeta). Acesta era de fapt un adevărat tratat de alianță. Pe lîngă condițiile căsătoriei se prevedeau: prietenie și pace între cele două țări, informarea Poloniei asupra acțiunilor ostile ei, informarea Papei asupra momentului cînd Moldova va deschide ostilitățile cu Poarta, privilegiul pentru catolicii din Moldova ce puteau avea un episcop. Tratatul n-a intrat în vigoare și deci nici căsătoria deoarece noul rege Sigismund refuză să-l semneze. Bogdan trimite solii prin Veneția la

Papa Iuliu II care va insista pe lângă Sigismund să îndeplinească obligațiile lui Alexandru. Sigismund refuză însă în continuare, fapt care va genera conflicte singeroase între Moldova și Polonia (1509—1510). La 7 februarie 1510 se încheie între cele două țări tratatul de la Camenița. Solia este condusă de logofătul Tăutu care fusese luat ostatic în timpul luptelor; mai făceau parte din solie Isac, pîrcălabul de Roman, diacul Ivancu și Toader pîrcălabul. Isac a mers la Sigismund în septembrie 1510 pentru a-i propune o expediție comună împotriva tătarilor la care să alieze și pe marele cneaz al Rusiei. Tratatul a fost continuat la Moscova prin participarea unui plenipotențial polonez. Sigismund zădărnicește și aceste planuri de alianță încheind înțelegere cu tătarii. Logofătul Tăutu conduce o ultimă solie la Poartă înainte de 1511 cînd moare.

ȚAMBLAC IOAN. Epoca lui Ștefan cel Mare este luminată pe planul diplomației de personalitatea de excepție a lui Ioan Țamblac. La începutul lui mai 1477 Ștefan îl trimite la Veneția. Țamblac mai fusese în 1455 la Florența spre a cere sprijinul comunei florentine în favoarea despotatului grecesc al Moreei guvernat de Toma Paleologul ce era soțul verișoarei sale. În 1460 Moreea e cucerită de turci, și, Ioan Țamblac, acest diplomat bizantin își continuă activitatea la Veneția și Roma. Apoi vine în Moldova punîndu-se sub protecția lui Ștefan. Solia din 1477 va scoate în evidență marile calități diplomatice ale lui Țamblac. Fiind un personaj vestit și venind în numele marelui voievod român, lui Țamblac i se fac toate onorurile căci el conducea o solie numeroasă și impunătoare. Este numit „signor Zuan Zambelacco Valacco, ambasador et barba (unchi, deoarece pare să fi fost rudă cu Maria de Mangop, soția lui Ștefan, n.ns.) del signor Stephano vayvoda, prencipe di Valachia”. Pînă să ajungă a se înfățișa dogelui, solia Moldovei trece prin numeroase forme de protocol, în maniera diplomației venețiene. Mesajul pe care îl citește Țamblac în fața dogelui este plin de strălucire. El arată faptele de arme ale domnului român care a stăvilit prin forțe proprii atacurile otomane, lipsa ajutorului țărilor vecine și faptul că nu numai Moldova e în primejdie ci întreaga Europă. Solia lui Ioan Țamblac și-a îndeplinit cu cinste datoria.

VĂCĂRESCU IENĂCHIȚA. Pe lângă locul de seamă ocupat în cultura românească în calitate de „părinte al gramaticii și al poeziei românești”, Văcărescu ne apare ca unul din cei mai mari diplomați români din epoca medievală de sfîrșit. A manifestat de mic copil înclinații pentru studiu și setea pentru însușirea cît mai multor cunoștințe. Și-a desăvîrșit la Constantinopol în egală măsură pregătirea culturală și politică. Angajat în cea mai însemnată problemă diplomatică a vremii, „Chestiunea orientală”, Văcărescu este de fapt continuatorul lui Șerban Cantacuzino, Constantin Cantacuzino și Brîncoveanu., în noile condiții ale secolului al XVIII-lea. În 1781 îl aflăm la Viena. Are o misiune delicată pe lângă împăratul Iosif al II-lea ca trimis al lui Alexandru Ipsilanti, cei doi fii ai domnitorului care fugiseră în Transilvania trebuiau întorși în țară pentru a nu trezi bănuielele sultanului și a periclita tronul tatălui său. O primă etapă a soliei a fost pînă la Sibiu. Din delegație mai făceau parte: mitropolitul Grigorie al Ungrovlahiei, Fîlaret, episcopul Rîmnicului, banul Dumitrache Ghica, pașarnicul grec Hurmuzachi, preceptorul celor două beizadele, Ștefan Raicevich. La Brașov mai întîi, Văcă-

rescu ce era în strînse legături cu generalul Eichholz, comandantul militar al oraşului, face primele demersuri pe care le continuă la Sibiu cu influentul baron Samuil Bruckenthal şi generalul Preiss. În a doua etapă a misiunii sale, Sibiu—Viena, e însoţit doar de Hurmuzachi şi Raicevich. Este demnă de subliniat pri-mirea ce i-o face cancelarul Austriei, principele Kaunitz. Văcărescu observă întreg jocul diplomatic de la curtea Vienei, culege informaţii privind recenta vizită pe care o făcuse în Viena marele duce al Rusiei, Pavel, în vederea înnoirii alianţei între Austria şi Rusia. Prin convorbirea cu ambasadorul francez de Bre-teuil, Văcărescu întrezăreşte atitudinea Franţei faţă de români. În 1772 Văcărescu este delegat la Congresul de pace ruso-turc de la Focşani şi pentru a putea ajunge acolo obţine libera trecere de la feldmareşalul Rumeanţev printr-o scrisoare în-drăzneată şi ironică. În 1773 obţine un succes diplomatic chiar din partea lui Iosif al II-lea: stabilirea justiţiei între românii refugiaţi la Braşov (aşa cum el însuşi era) sau între ei şi localnici să fie lăsată pe seama românilor şi nu a au-to-rităţilor imperiale. În timpul domniei lui Alexandru Moruzi (1793—1796) suge-rează o modalitate de a rezolva problema foametei. În domnia lui Nicolae Ma-vrogheni (1786—1790) refuzase colaborarea cu domnitorul şi fusese exilat la Nico-pole şi apoi în insula Rodos. Păstrează însă mereu o atitudine demnă şi con-damnă politica de jaf a domnitorului. Înăchiţă Văcărescu a fost de fapt şi un teoretician al diplomaţiei. În memorialul său, pe lângă dezvăluirea aspectelor di-plomatice ale timpului foloseşte şi o terminologie adecvată. Apar termenii tur-ceşti de dragoman, firman, tergiuman, hâtişerif pe care îi foloseau şi cancelariile apusene dar şi termeni ai uzajului diplomatic internaţional: bune oficii, tratat, mediator, paşaport, garanţi, independenţă, congres, plenipotenţial, alianţă, incog-nito, neutralitate, „neutralitate armată“. Chiar el se face adeptul principiului neu-tralităţii pentru români. Poate fi socotit un diplomat de vază, cu concepţii moderne.

VEVELLI BATISTE CONSTANTIN RETTIMIOTUL. Grec de origine, născut în oraşul Rettimo din insula Creta. Şi-a italianizat numele în cel de Battista Ve-velli. În Italia unde a stat în anii tinereţii s-a ocupat cu negustoria. Tot aici l-a cunoscut pe Radu Mihnea, viitorul domn român cu care a legat o strînsă prie-tenie. Venind în Muntenia, el va deveni sprijinitorul şi consilierul lui Radu Mihnea. Posedînd însă o vie inteligenţă şi un spirit practic, cît şi simţ diplomatic, Vevelli se amestecă în marile evenimente ale sud-estului european şi în jocul luptelor pentru domnie din ţările române. În liniile ei mari, activitatea diplo-matică a lui Vevelli se poate recompuşe astfel: cît a trăit Radu Mihnea, adică pînă în 1623, a fost stingherit în iniţiativele lui de prezenţa acestei mari perso-nalităţi. Totuşi, manifestînd o supunere permanentă faţă de Radu Mihnea, în realitate îl va sacrifica pe acesta atunci cînd a fost vorba să-l sprijine în luarea domniei pe Alexandru Iliăş. Pe acesta îl sprijină statornic în cîteva rînduri să urce pe tron, intrînd în conflict cu alţi domnitori, ca de pildă cu Ştefan Tomşa. Prin marea sa abilitate politică izbuteşte să devină negociator de mare nădejde şi încredere al sultanului Osman II în treburile pe care Poarta le avea de rezolvat în afara imperiului. Din acest motiv, polonii, demnitarii de la curte şi chiar regele, se temeau de el şi îl respectau ca pe un om însemnat. Cîteva exemple sînt edi-

ficatoare. O știre din 9 iunie 1620 arată că Poarta năzuia să prefacă Moldova în pașalic. Vevelli nu numai că a acționat pentru a abate atenția sultanului de la acest proiect, dar reușește să obțină tronul pentru cumnatul său Alexandru Iliăș (între timp Vevelli se căsătorise cu sora lui Alexandru Iliăș) deși prin aceasta îl îndepărta pe nevirstnicul fiu al lui Radu Mihnea, Alexandru Coconul. În 1621, trecînd prin Iași cu treburi diplomatice spre Polonia, e întemnițat de Ștefan Tomșa. Acesta însă trebuie să-i dea drumul după intervenția expresă a contelui Cristofor Zbarawski, trimisul Poloniei la Poartă. Rolul lui Vevelli este deosebit și în frământările turco-polone din intervalul 1617—1621, în războiul de la Hotin și preliminarile păcii. Acest rol nu se reduce numai la oficiile aduse de un agent sau secretar domnesc. Serviciile lui în folosul „păcii albe” au avut un răsunset european. Victoria diplomatică pe care Radu Mihnea o obține la Bursa-Iaruha și Hotin se datorește în măsură hotărîtoare lui Vevelli. Prietenia cu Cristofor Zbarawski continuă. Mai tîrziu Vevelli îl va însoți pe conte la Poartă unde stă o bucată de vreme. În 1627 se întoarce odată cu urcarea pe tronul Munteniei a lui Alexandru Iliăș pentru care, intervenise din nou la Poartă. În 1629 cînd Alexandru Iliăș pierde tronul în favoarea lui Leon Tomșa, Vevelli îl urmează pe acesta în exil. Totuși Vevelli rămîne activ și reușește să obțină din partea sultanului Murad al IV-lea tronul, de data aceasta al Moldovei pentru cumnatul său. Din această nouă domnie ce se încheie în 1633, Vevelli își continuă activitatea diplomatică ce se înscrie în jocul politic dintre Poartă și Polonia dar care are în vedere nu numai sprijinirea domnitorului în scaun ci interesele generale ale românilor.

Bibliografie

ALBU — TCACIUC N., *Ienăchiță Văcărescu. Viața, operă, influențele străine*, București, 1943, p. 16—32; BOGDAN ION, *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Bașovul și Țara Românească în sec. XV—XVI (1415—1508)*, vol. I, București, 1905, p. 151—152; CANDEA VIRGIL și colaboratori, *Pagini din trecutul diplomației românești*, Editura Politică, București, 1966, p. 14—217; CONDURACHE I., *Soli și agenți ai domnilor Moldovei la Poartă în secolul al XVII-lea*, București, 1920, p. 17—40; ELIAN ALEXANDRU, *Ienăchiță Văcărescu la Viena*, în („Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena pe anul 1965), Viena, 1966, p. 65—74; GEORGESCU-BUZĂU Gh., *Un diplomat român la Moscova la începutul sec. al XVIII-lea: David Corbea Ceașul*, în *Relații româno-ruse în trecut*, București, 1957, p. 42—62; GOLIMAS A., *Diplomatul C. Batiște Vevelli Rettimiotul și revoluția Moldovei din primăvara anului 1633*, în („Studii și Cercetări Istorice”), vol. XVIII, nov. 1943, p. 403—419; IONAȘCU ION și colaboratori, *Relațiile internaționale ale României în documente, (1368—1900)*. Editura Politică, București, 1971, p. 83—90; IONESCU DIMITRIE GH., *Precizări privind viața și activitatea stolnicului Constantin Cantacuzino*, în („Studii”) 2/1969, p. 289—295; IORGA NICOLAE, *Știri mărunte de istorie românească*, în *Revista istorică*, 7 (1921), p. 233—234; MALITA M., *Bazele diplomației*, București, 1965, p. 126—135; MALITA M., *Diplomatul în istorie*, în vol. *Diplomați iluștri I* 1969, p. 5—13; PANAITESCU P. P., *Călători poloni în țările române*, București, 1930, p. 115 și urm.; PANAITESCU P. P., *Mircea cel Bătrîn*, București, 1944, p. 238—240; POPESCU DEMETRU PETRU, *Trimisul lui Brincoveanu*, Editura

Eminescu, București, 1984, p. 232—313 ; RENOUVIN PIERRE DUROSELLE BAPTISTE-JEAN, *Introduction à l'histoire des relations internationales*, Paris, 1964, p. 2 ; ȘERBAN C., *Constantin Cantacuzino*, în vol. *Diplomați iluștri*, II 1970, p. 69—114 ; TOCILESCU GR., *Banul Mihalcea*, în „*Columna lui Traian*”, 1872, p. 29—33 ; TOTOI G., *Rolul logofătului Ivan Noroceă în viața politică a țărilor române în a doua jumătate a sec. XVI*, în „*Studii*”, 2/1963, p. 409—425 ; TOTOI G., *Date noi în legătură cu logofătul Ivan Noroceă din Pitești* ; în „*Apulum*” 1965, p. 323—345 ; VIRTOSU EMIL, *Foletul novel, calendarul lui Constantin Brincoveanu, 1693—1704*, București, 1942, p. XXI—XXIII.